

Peiler

PB-PP | B-10744
BELGIË(N) - BELGIQUE

P508816
afgiftekantoor 9300
Aalst 1

over palliatieve zorg en het levenseinde
zomernummer met vormingsaanbod

Driemaandelijkse tijdschrift van w.e.m.e.l. — expertisecentrum 'Waardig Levenseinde', v.u. Wim Distelmans
afzendadres: J. Vander Vekenstraat 158, 1780 Wemmel — jaargang 7 — nr.31 — jul.-aug.-sep 2024

STUDIEREIZEN

*“Echt jammer dat ik
de volgende keer niet mee kan.”*

— Jurn Verschraegen

is het tijdschrift van
w.e.m.m.e.l. expertisecentrum
'Waardig Levenseinde'
en verschijnt 4 keer per jaar

Redactieadres

J. Vander Vekenstraat 158
1780 Wemmel

Hoofdredactie

Wim Distelmans

Eindredactie

Peter Cremers, Désirée De Poot

Coördinatie

Inge De Hertogh

Redactie

Sabien Bauwens, Lindsay Cool,
Eva Jacobs, Ann Peuteman,
Annelien Tack, Linde Vande Castele

Werkten mee aan dit nummer

Ruth Raes

Huiscartoonist

Kamagurka

Huisfotograaf

Guy Puttemans

Vormgeving en druk

www.kikerviz.com

Verantwoordelijke uitgever

Wim Distelmans

J. Vander Vekenstraat 158
1780 Wemmel

Lezers die graag op een artikel reageren of
een bijdrage willen leveren, kunnen terecht
op de redactie via info@wemmel.center

Giften

Wie het wenst, kan ons door een vrijwillige
bijdrage helpen om de palliatieve zorg verder
uit te bouwen, op rekeningnummer
BE29 9792 4912 1364 van LEIF vzw.

Gratis abonneren via
info@wemmel.center

Peiler kan ook online gelezen
worden op www.wemmel.center

vormingsaanbod

scan deze code
om naar de website te gaan

www.wemmel.center

Hier vindt u informatie over het **vormingsaanbod in W.E.M.M.E.L.**
met o.a. de LEIFopleiding, PALM-opleiding,
basiscursussen palliatieve zorg, postgraduaat palliatieve zorg, online lesmodules
en mogelijkheden tot vorming-op-maat in uw organisatie.

Met permanente vormingen zetten we in op communicatie
(met familie na overlijden, in existentiële zorg, met artsen)
en cultuursensitieve palliatieve zorg.

Vragen over het vormingsaanbod?
vorming@forumpalliatievezorg.be
of 02 456 82 07

maken deel uit van **w.e.m.m.e.l.** en **br.e.l.**
expertisecentrum 'Waardig Levenseinde' Brusselse Expertise Levenseinde

www.forumpalliatievezorg.be

www.leif.be

www.waardiglevenseinde.eu

www.dagcentrum-topaz.be

www.ulteam.be

www.vzwomega.be

© jan de meuleneir

Bijna veertig jaar geleden ontstonden in België de eerste prille initiatieven rond palliatieve zorg en het levenseinde. Het was de periode van vallen en opstaan waarbij goede intenties

duidelijk primeerden op een professionele aanpak. We moesten in feite allemaal het 'vak' nog leren. En veel middelen voor opleiding waren er niet. Bovendien werd deze voorzichtige start door de medische wereld met argusogen bekeken - 'alle aandacht zou beter naar genezing gaan i.p.v. naar mensen waar toch niets meer aan te doen valt'. Ook de toenmalige overheid en politiek zag hier geen meerwaarde in - weeral meer budget - en was niet geïnteresseerd. Hetzelfde kon worden gezegd van de farmaceutische industrie die toen nochtans al te graag de (para)medische wereld tracteerde. De palliatieve sector was immers geen interessant afzetgebied. Er werden maar een handvol medicijnen gebruikt die bovendien spotgoedkoop waren. Het voormalig farmabedrijf Upjohn te Puurs, al lang overgenomen door Pfizer, vormde hierop een uitzondering. Eén van haar project managers - Toni de Bondt - schatte het maatschappelijk belang van palliatieve zorg juist in en maakte budget vrij voor een basisopleiding in levenseindezorg. De eerste lessen gingen door onder de nok van een eetcafé te Ruisbroek. Hij kwam ook met het lumineuze idee studiereizen te organiseren naar de UK, waar de palliatieve zorg al inge-

burgerd was. Dankzij hem werden er midden jaren 1990 diverse reizen ingericht naar Londen, Edinburg, Glasgow en zelfs naar het eerst opgerichte hospice van Moskou. Deze studietrips zijn memorabel gebleken, niet alleen voor het inhoudelijk aspect, maar ook voor de ongeziene samenhang. Het deed deugd te kunnen ventileren met eensgezinden over de moeilijke, vaak eenzame werkomstandigheden in een veilige, aangename sfeer. De studiereizen werden samen met Sabien Bauwens voorbereid en waren altijd pikfijn verzorgd dankzij Thierry Van Calster, echtgenoot van Toni's secretaresse Vera én een professionele (top) reisorganisator. Begin van deze eeuw waren we allemaal erg druk bezig met het uitrollen van palliatieve zorg en kwamen we niet meer toe aan studietrips. Maar Toni De Bondt bleef hardnekkig aandringen omdat hij er terecht de meerwaarde van inzag. Uiteindelijk zijn we vanaf 2014 - nu exact tien jaar geleden - opnieuw van start gegaan. Thierry Van Calster is gelukkig weer van de partij en Toni heeft met heel veel enthousiasme de fakkel doorgegeven aan Inge De Hertogh, coördinator netwerking van het Forum Palliatieve Zorg. De laatste tien jaar werden er zeventien studietrips van de 'nieuwe lichte' georganiseerd: Krakau (tweemaal), Peloponnesos, Marseille/Aix en Provence, Andalucia (tweemaal), Sint-Petersburg, Amsterdam, Dublin/Belfast, Berlijn (tweemaal), Malta, Istanbul, Sevilla (tweemaal), Luxor/Aswan en Bilbao. Intussen zijn de organisatoren slachtoffer geworden van hun eigen succes: één dag (!) na de lancering blijken de reizen volgeboekt. Dit zomer-nummer geeft hiervan een erg mooi overzicht.

— Wim Distelmans

‘Project 15’: de 15 netwerken engageren zich voor een Vlaams consortium palliatieve zorg

De Vlaamse overheid wil de sector palliatieve zorg hervormen en zette de eerste stappen daartoe onder de legislatuur 2014-2019 met toenmalig minister Jo Vandeurzen. In het begin van de vorige legislatuur (2019-2024) brak de coronacrisis uit waardoor deze hervorming onder minister Wouter Beke minder prioriteit kreeg. In het voorjaar 2021 verscheen het eindrapport van ‘Het Palliatief Debat’ van Kom op tegen Kanker waarin de lang gekende pijnpunten van de sector nog eens op een degelijke manier werden samengevat. Na covid werd, ondertussen met minister Hilde Crevits (sinds mei 2022), door de overheid een participatief traject gestart onder de vorm van vergaderingen met alle stakeholders betrokken bij palliatieve zorg. Het traject werd begeleid door het business consulting bedrijf Möbius.

Al deze denkoefeningen gaven aanleiding tot het visiedocument ‘Hervorming van de palliatieve zorg in Vlaanderen’ (2023). Op het einde van haar mandaat zette minister Crevits in ijf tempo verder in op een Actie- en Transitieplan voor de sector. En er werd op de valreep een extra recurrente 5 miljoen euro goedgekeurd die niet alleen de noodlijdende palliatieve zorg moest ondersteunen maar ook zal worden aangewend om een Vlaams Expertisecentrum Palliatieve Zorg op te richten. Deze recente en goedbedoelde initiatieven veroorzaakten echter heel wat onrust. De nog jonge en zoekende palliatieve zorgsector vroeg zich immers af in welke mate al deze inspanningen de palliatieve patiënt - want daar gaat het ten slotte om - effectief ten goede zullen komen. Het Departement Zorg was zich

hier van bewust en hoopte daarom dat de ganse palliatieve zorg in consortium met haar zou willen meewerken om de vooropgestelde doelen te bereiken. Zo niet zou ze zich moeten wenden tot een externe partner die in de plaats van de sector zou optreden.

Op 6 mei ondertekenden de voorzitters van de 15 netwerken palliatieve zorg uiteindelijk een intentieverklaring tot samenwerking onder de benaming ‘Project 15’. Daarmee beslisten ze, in het belang van de patiënt, zijn familie en de palliatieve sector, de jarenlange meningsverschillen te overstijgen om een antwoord te bieden aan de oproep van de overheid.

Na intens overleg en in volle vakantieperiode werd op 27 juli, net vóór 31 juli - de deadline van het Departement Zorg - een dossier ingediend voor het in consortium uitwerken van de hervorming van de palliatieve zorg, zoals gespecificeerd in het actie- en transitieplan van de overheid. Er werden vier afgevaardigde voorzitters aangeduid om snelle en transparante informatiedoorstroming in beide richtingen te garanderen: Chris Gonnissen (Netwerk Palliatieve Zorg Noorderkempen), Stijn Boenders (Ispahan), Frank Thiessen (Netwerk Palliatieve Zorg Waasland) en Wim Distelmans (Forum Palliatieve Zorg). Zoals gevraagd werd er ook een penhouder - onder supervisie van Project 15 - geselecteerd. Het betreft Ruth Raes, coördinator van Netwerk Levensende. Op 3 augustus keurde het Departement Zorg het dossier goed en liet weten enthousiast uit te kijken naar de samenwerking. Een huzarenstukje én historische beslissing van de voorzitters van de 15 netwerken palliatieve zorg!

1000

(LEIF)artsen, verpleegkundigen, psychologen, vrijwilligers en andere participanten namen ongeveer deel aan de studiereizen sinds 2014

Eerste gegevens van de Spaanse euthanasiewet

In Europa beschikt Spanje - na België (2002), Nederland (2002) en Luxemburg (2009) en vóór Portugal (2023) - sinds 2021 over een euthanasiewet. De invoering van de euthanasiewet in Spanje heeft de afgelopen drie jaar gemengde resultaten opgeleverd. Hoewel de wet een belangrijke stap voorwaarts is in het erkennen van het recht op een zelfgekozen levenseinde, zijn er nog steeds aanzienlijke uitdagingen in de toepassing ervan. De Spaanse wet werd uitvoerig besproken door Filip Bellon tijdens onze twee studiereizen naar Sevilla in 2023.

Volgens cijfers van het Spaans ministerie van Volksgezondheid van 2022 deden 576 mensen een euthanasieverzoek en werden er in totaal 288 euthanasies uitgevoerd op een bevolking van ongeveer 48 miljoen mensen. In totaal overleden 152 mensen terwijl hun verzoek voor euthanasie in behandeling was. De implementatie van de euthanasiewet in Spanje heeft geleid tot opvallende verschillen tussen de regio's. Deze discrepanties roepen vragen op en er is notie van ‘euthanasietoerisme’ van de ene regio naar de andere.

“Omgaan met verandering in de zorgsector” Ruth Raes

De zorgsector staat onder enorme druk. Ouder en mondiger wordende mensen vragen meer van het zorgaanbod en zorgverstrekkers. Zorgverstrekkers kreunen onder de druk van verwachtingen en personeelstekort. Bevlogen zorgprofessionals zetten zich in vanuit betrokkenheid. Wie daarin gefrustreerd raakt, riskeert burn-out. Die context kunnen we niet veranderen. Tegelijk zien we hoe maatschappelijke keuzes en te ver doorgedreven management en over-reglementering van de zorg, het werken bemoeilijkt. Dat moeten we blijven aankarten. Maar we dragen ook zelf verantwoordelijkheid voor de manier waarop we met die context omgaan. Dat is waar Ruth Raes het over heeft in haar boek. Ruth is twintig jaar coördinator van Netwerk Levensende zvw, palliatieve thuiszorg. Ze coachte en begeleidde daarnaast heel wat leidinggevend en organisaties in hun verandertrajecten en was transitiecoach voor de hervorming van de Eerstelij. Die praktijkervaring

bundelt ze nu, met een degelijke onderbouwing, in haar boek. Ze pleit voor meer menselijkheid in de zorg vanuit gedeeld leiderschap. Gedeeld leiderschap, zo stelt ze, vertrekt vanuit een oprecht doorleefde visie die richting geeft; zoals de Poolster richting Noorden wijst. Ze is de mindset die je in alles dient te voelen: in de manier van zorgen, feedback geven, omgaan met conflicten; of het nu gaat om collega's, zorgvragers of familie. Dat vergt leiderschap dat richting

geeft en tegelijk ruimte laat en faciliteert; dat mensen uitnodigt om verantwoordelijkheid te nemen voor de manier van omgaan met elkaar. 'De baas spelen' is oud management, het werkt niet meer. Mensen voortdurend uitnodigen om richting Poolster te werken, is het alternatief. En dat vraagt veel moed: zelfinzicht én lef en doorzettingsvermogen. Maar de boodschap is dat de inspanning loont. De auteur toont dit aan doorheen vele praktische voorbeelden, aangevuld met concrete, werkbare tips. De Navigatiedriehoek is het samenvattend oriëntatie-instrument: wil je verandering, stuur dan op visie en mensen. Management is ook belangrijk, maar ondergeschikt. Systemen en structuren dienen mensen te ondersteunen, terwijl ze vaak ondernemerschap en creativiteit afremmen. De mobile, het tweede samenvattend beeld, toont hoe alles waarop je kan sturen met elkaar is verbonden. Omgaan met verandering is dan ook telkens opnieuw zoeken naar evenwicht. Het is aandachtig leren kijken en durven omgaan met niet-weten.

“ Reizen maakt je bescheiden.
Je ziet wat een verschrikkelijk klein plekje
je inneemt op de wereld. ”

— Gustave Flaubert (1821-1880),
Frans auteur

Overzicht

De gekozen bestemming sluit

Polen | Krakau

8 tot 10 oktober 2014
9 tot 11 april 2015

Thema | *Wat is een waardig levenseinde. Wet palliatieve zorg, euthanasiewet, wet patiëntenrechten.*
Over zingeving, existentiële pijn, zelfreflectie, afhankelijkheid, zelfbeschikking, eindigheid, (on)waardigheid n.a.v. van een bezoek aan Auschwitz.

Met o.a. Wim Distelmans, Paul Destrooper, Frank Schweitser, Sonja Snacken, Christina Vanderhaeghe

Griekenland | Peloponnesos

5 tot 9 april 2016

Thema | • *Filosoferen over vrije wil en autonomie in de Socratische traditie.*
• *Wilsbekwaamheid en autonomie.*

Met o.a. Jan Verplaetse, Peter De Deyn, Patrick Loobuyck, Jean-Paul Van Bendegem

2014

2015

2016

2017

2018

Frankrijk | Marseille

8 tot 10 oktober 2015

Thema | *De socioculturele meerwaarde op levenskwaliteit van ongeneeslijke zieke mensen.*
Met bezoek aan 'La Maison' te Gardanne, een uniek project voor zowel ambulante als residentiële palliatieve opvang.

Met o.a. Jorgé Leon, Ann Weckx, Ineke Casier, Caroline Devynck

Spanje | Cordoba-Granada

6 tot 8 oktober 2016
30 maart tot 1 april 2017

Thema | • *Algemene beschouwingen over diversiteit, multiculturaliteit met aandacht voor (de)radicalisering, ...*
• *Aandacht voor de impact, symboliek van diverse levensbeschouwelijke tradities op de waardigheid en het lijden bij het levenseinde.*

Met o.a. Christophe Busch, Patrick Loobuyck, Freddy Mortier, Abdellatif Riffi

Nederland | Amsterdam

12 tot 14 april 2018

Thema | *15 jaar LEIF i.s.m. SCENartsen uit Nederland.*

Met o.a. Ann Callebert, Miriam De Bontridder, Wim Distelmans, Jacob Kohnstamm, Steven Pleiter, Luc Proot, Raymond Sanders, Ruben Van Coevorden, Agnes Wolbert

Ierland | Dublin-Belfast

19 tot 21 oktober 2018

Thema | • *Menselijke waardigheid in situaties van extreme afhankelijkheid n.a.v. een bezoek aan een gevangenis in Belfast.*
• *De helende kracht van kunst.*

Met o.a. Wouter Bouchez, Ineke Casier, Caroline Devynck, Diète Humblet, Julie Rodeyans

Rusland | Sint-Petersburg

13 tot 15 oktober 2017

Thema | *Palliatieve zorg bij kinderen.*
Met bezoek aan een kinderspice met zijn palliatieve thuiszorg.

Met o.a. Colette Raymakers, Lies Scaut, Joris Verlooy

studiereizen

aan bij de thema's van de symposia

Duitsland | Berlijn

■ 25 tot 27 april 2019
■ 17 tot 19 oktober 2019

Thema | *Levensbeëindiging al dan niet op uitdrukkelijk verzoek, wel of niet rekening houdend met waardigheid, autonomie, zelfbeschikking en wilsbekwaamheid.*

Bezoek aan een psychiatrische instelling waar de nazi's hun 'Euthanasie-programm' uitvoerden.

Met o.a. Christophe Busch, Wim Distelmans, Freddy Mortier, Johan Puttemans, Frank Schweitser, Johan Stuy, Erik Thys

Spanje | Sevilla

■ 30 maart tot 2 april 2023
■ 20 tot 23 oktober 2023

Thema | • *Internationale wetgeving euthanasie.*
• *Het maatschappelijk debat over voltooid leven.*
• *20 jaar euthanasiewet in België en vergelijking met de nieuwe Spaanse euthanasiewet (2023).*

Met o.a. Filip Bellon, Laura de Vito, Wim Distelmans, Eveline Delbeke, Rob Jonquière, Freddy Mortier, Luc Proot, Sonja Snacken

Egypte

■ 7 tot 14 december 2023

Thema | • *Honours Programme "Navigation in loss". Een compacte cursus over rouw en verlies in Egypte, het land bij uitstek i.v.m. de symboliek van doodsrituelen, afscheid en rouw.*

Met o.a. An Hooghe, Manu Keirse, Lies Scaut, Erik de Soir, Roland Rogiers, Nele Stinckens, Kathleen Van Steenkiste, Anniek Gavriilakis, Marc De Corte, Ann Peuteman

2020

2021

2022

2023

2024

2019

Turkije | Istanbul

■ 12 tot 15 mei 2022

Thema | *De maatschappelijke betekenis van (erkende) vluchtelingen, (trans) migranten, asielzoekers, subsidiair beschermden,...*

Een algemene benadering en medische aangelegenheden in een land met massale 'opvang' van vluchtelingen.

met o.a. Annick Dermine, Rik Pinxten, Sonja Snacken, Marjan Temmerman, Gerlant van Berlaer

Spanje | Bilbao

■ 5 tot 8 juni 2024

Thema | • *Vorming van een persoonlijke, sociale en collectieve (nationale) identiteit en risico's tot ontsporing. In Baskenland met zijn unieke identiteit binnen Spanje.*
• *Mogelijkheden bij verlies van identiteit bij verworven wils- onbekwaamheid.*

Met o.a. Christophe Busch, Leni Verhofstadt-Denève, Bruno De Wever, Christophe Lemmens, Adelheid Rigo, Jurn Verschraegen

Malta & Gozo

■ 14 tot 17 oktober 2021

Thema | *De maatschappelijke betekenis van (erkende) vluchtelingen, (trans) migranten, asielzoekers, subsidiair beschermden,...*
Een algemene benadering en medische aangelegenheden met observaties van vluchtelingenkampen.

Met o.a. Stephanie De Maesschalck, Hakki Demirkapu, Rik Pinxten, Sonja Snacken, Marjan Temmerman, Gerlant van Berlaer

Voor meer informatie over de studiereizen kan je mailen naar Inge De Hertogh
email: inge@forumpalliatievezorg.be

'Identiteit' is meer dan een naam, een geslacht en een geboorteplaats

Vijftig mensen die elke dag op een of andere manier bezig zijn met palliatieve zorg in de brede betekenis van het woord. Verbind die op een studiereis met een tweedaags symposium in een prachtige stad met inspirerende sprekers en netwerkmomenten en het is meteen duidelijk waarom de jaarlijkse symposia van het expertisecentrum 'Waardig Leveneinde' W.E.M.M.E.L nog sneller dan Tommorowland volgeboekt zijn. In juni ging het naar Bilbao onder de vlag van 'identiteit'.

Identiteit is dat wat uniek of eigen is aan iets of iemand. Het kan daarbij gaan om zowel personen als organisaties of landen. Het begrip identiteit komt in vele soorten voor. De meest bekende invulling die aan het begrip wordt gegeven is iemands persoonlijke identiteit. Het kan daarbij gaan over de officiële gegevens van een persoon (naam, adres,...)
ensie encyclopedie

Dat hadden de organisatoren ook begrepen. Waar het op de eerste symposiumdag ging over 'de vorming van een persoonlijke, sociale en collectieve (nationale) identiteit en risico's tot ontsporing', verdiepte het thema zich op de tweede dag tot 'de mogelijkheden die er zijn bij verlies van identiteit door verworven wilsonbekwaamheid'.

Geen langdradige en nietszeggende inleiding. Het zeer persoonlijke verhaal van **Kristine Kloeck** over de manier waarop zij het proces van dementeren en overlijden van haar man Jef heeft beleefd, maakte de deelnemers meteen duidelijk dat er, als het gaat over identiteit en het verlies daarvan, heel veel invalshoeken zijn.

Leni Verhofstadt-Denève gaf als theoretisch-klinische ontwikkelingspsychologe meteen inzicht op de systemen die bepalen hoe een mens zijn identiteit vormt en beleeft en hoezeer dit mee bepaald wordt door externe factoren. Em. Prof. Verhofstadt-Denève (en laat geen van beide familienamen weg of je zit meteen in een conflict met Leni) maakte onmiddellijk duidelijk hoezeer het gebrek aan empathie over de persoonlijke identiteitsbeleving van de andere conflicten in de hand kan werken.

Het was een naadloze opstap naar het discours van prof. **Bruno De Wever** die de term 'identiteit' als historicus kaderde in een Vlaams, heet hangijzer: nationalisme. Prof De Wever maakte

van een saai lesje geschiedenis, een boeiend menu actualiteit met een Russische 'amuse geulle, een 'pièce de résistance' die – laat ons eerlijk zijn – behoorlijk zware kost was (zelf noemde hij het 'licht verteerbaar' maar boeiend en licht verteerbaar zijn duidelijk geen synoniemen), en gevolgd door een stukje dessert van eigen bodem, een Belgische 'terroire'. Natie-

studiereis 'identiteit'

vorming en nationalisme als smaakmakers van onze eigen nationale geschiedenis. Of, hoe niets is wat het lijkt en de vlag eigenlijk een andere lading dekt.

Maar Vlaanderen en bij uitbreiding België zijn maar een speldeprik op de wereldkaart. Dat maakte criminoloog, historicus en directeur van het Hannah Arendt Instituut, **Christoph Busch**, meteen duidelijk. Globalisering, algoritmisering, polarisering en depluralisatie hebben neveneffecten waar we ons niet altijd bewust van zijn. Meteen maakte Christoph Busch komaf met een

aantal zekerheden: vrijheid van mening is een lachertje, tenzij feitelijke informatie gegarandeerd is en de feiten niet ter discussie staan. Het waarheidsverval bedreigt onze democratie. Ons denken en handelingskader riskeert uitgehold te worden tot een zwart-wit benadering. Alles bij elkaar niet meteen de goede boodschap. En waar zit de link naar 'identiteit'? Overall. Want alles wat er op dit moment op wereldvlak rondom ons gebeurt zet zware druk op twee cruciale vragen: wat is waar? En wie zijn wij?

Met deze 'blijde' boodschap sloot het eerste symposiumgedeelte af. Wat meteen stof gaf tot napraten en discussie. Gelukkig waren er voldoende pintxos, Spaanse wijn en goede lokale gidsen die ervoor zorgden dat de wereld er even minder somber uit zag.

De tweede symposiumdag stond helemaal in het teken van verworven wilsonbekwaamheid met als grote noemer dementie. **Jurn Verschraegen**, directeur van het Vlaams Expertisecentrum Dementie, richtte zich hele- >>>

Impressies van deelnemers

Wie niet mee was, heeft ongelijk. Dit soort studiereizen werkt verbindend en motiverend. Dat bewijzen de getuigenissen van de deelnemers. Wij spraken met negen zorgverleners, waarvan 7 LEIFartsen en vroegen hen waarom ze hebben ingetekend op deze studiereis.

Geert Goossens

- 10 jaar LEIFarts
- Als huisarts gepensioneerd
- Voor de eerste keer mee op studiereis

“Om eerlijk te zijn: mijn aandacht werd getrokken door Bilbao. Maar dit symposium is top. Je voelt je hier deel van een groep met dezelfde drive, dezelfde ambitie. Ik heb informatie gekregen en er zijn mij handvaten aangereikt. Ik ben verrast door dit aanbod aan bijzonder goede sprekers en het is fijn om visies te delen. En ja, tussendoor begin je te discussiëren.”

Frank Heyvaert

- 19 jaar LEIFarts
- Als gepensioneerd huisarts werk ik wel nog 1 dag per week
- Voor de 7de keer mee op studiereis

“Deze studiereizen zijn gewoon ontzettend interessant. De voordrachten hebben inhoud en zijn goed voorbereid. Het sociaal programma is altijd uitstekend. Maar ik geniet ook van het contact met collega's. Sommigen zeggen dat deze reis prijzig is, zeker voor jonge artsen, maar je hebt sowieso het fiscaal voordeel en je verzamelt de nodige punten.”

Veerle Janssens

- 12 jaar LEIFarts
- Heeft als huisarts een solopraktijk in Puurs
- Tweede keer mee op studiereis

“Het is een gelegenheid om je meer te verdiepen in een aantal aspecten van palliatieve zorg. Het is ook fijn om meer mensen te leren kennen, connecties te maken. Het is ook plezant dat het wetenschappelijke gecombineerd wordt met het culturele. De combinatie van het inhoudelijke en de bestemming overtuigden mij nu voor een tweede keer om mee te gaan.”

studiereis 'identiteit'

»» maal op de vraag of een persoon met dementie (nog) een eigen identiteit heeft. Het verplichtte de toehoorders om de mens in de dementerende persoon te ontdekken. Een mens met een eigen identiteit, die daarom niet meer een weerspiegeling is van de identiteit van de mens voor hij de diagnose van dementie kreeg. De identiteit van de persoon met dementie verandert en de omgeving (en dus ook de zorgverlener) weet niet altijd wat hij daarmee aan moet. Wat betekent 'identiteit'. En wat is het verschil tussen het 'now self' en het 'then self' en hoe beïnvloedt dementie de identiteit van de persoon met dementie? Als we die identiteit willen herkennen en ondersteunen moeten we bereid zijn om het roer

om te gooien en helemaal te gaan naar een persoonsgerichte zorg, patient centered care. Jurn Verschraegen wees erop dat er nog heel veel mogelijkheden zijn in die benadering en dat we nood hebben aan meer onderzoek.

Het was een behoorlijk stevige boterham om de dag te beginnen en het feit dat we die boterham opgediend kregen in het Basque Culinary Center van San Sebastián kon de pil helaas niet verzachten. De overgang van een onderwerp met als visie dat mensen met dementie, mensen met een eigen identiteit zijn naar de ethische visies op de wilsverklaring euthanasie voor personen met dementie, was dan ook klein. Professor

filosofie aan de VUB, **Adelheid Rigo**, moest licht in de duisternis brengen, maar eigenlijk toonde zij net aan hoe groot het dilemma wel is bij de vraag naar euthanasie van personen met dementie. Zelfs filosofen zijn het niet met elkaar eens als ze dit onderwerp op tafel leggen. Daar waar de ene filosoof vindt dat de integriteitsvisie op autonomie de garantie is op het naleven van de voorafgaande wilsverklaring, stelt een andere dat de identiteitsvisie de voorafgaande wilsverklaring net verwerpt. Een andere visie is dan weer dat de wilsbekwaamheid van een persoon tot in vergevorderd stadium van de ziekte blijft bestaan en dus gerespecteerd moet worden.

Birgit Monden

- 10 jaar LEIFarts
- Huisarts in een groepspraktijk in Tildonk
- 4de keer mee op studiereis

“De eerste keer had ik toch wat schroom. Het was een collega die mij over de schreef trok om mee te gaan naar Istanbul. Ik hou van deze studiereizen omdat de kwaliteit van de voordrachten altijd zeer goed is. Soms vraag ik me af waar ze al die goede sprekers vandaan halen. Ik haal er telkens weer nieuwe dingen uit voor mezelf, zowel als arts als als LEIFarts. Je krijgt hier zoveel kans om te netwerken en andere zorgverleners te leren kennen.”

Patrik Vankrunkelsven

- 20 jaar LEIFarts (“ik was een van de eerste!”)
- Huisarts in een groepspraktijk in Laakdal
- 3de keer mee op studiereis

“Ik ontmoet telkens ontzettend boeiende mensen en voer heel rijke gesprekken die verder gaan dan het levenseinde. De kwaliteit van de symposia is uitstekend. Je voelt zelf dat het nuttig is om af en toe te herbronnen. Dat gebeurt hier vanuit een gevarieerde invalshoek. En alles is ingebed in een cultureel jasje met een goede organisatie waar ook aandacht is voor de andere cultuur. Om niet te zeggen: ook de eetcultuur.”

Nadine De Meyer

- Was verpleegkundige op oncologie, startte in 2024 als vrijwilliger in palliatieve zorg
- 7de keer mee op studiereis

“Deze studiereizen zijn buitengewoon aantrekkelijk omdat ze telkens op een thematische manier interessante onderwerpen aanbrengen die telkens weer met zeer boeiende sprekers worden voorgesteld. En dat alles wordt dan ook nog gecombineerd met mooie locaties. Je ziet sommige deelnemers telkens opnieuw terug die ondertussen vrienden geworden zijn. Meegaan betekent dan ook echte vrienden terugzien en bij het afscheid nemen na de studiereis gewoon ‘tot volgend jaar’ zeggen.”

studiereis 'identiteit'

Euthanasie bij personen met dementie is voer voor filosofen. Maar hoe die er ook over denken, uiteindelijk is het de wetgever die zal beslissen. En dat bracht ook gastprofessor en advocaat **Christophe Lemmens** naar voor in het laatste discours van het symposium. Wat is er in België mogelijk en moet er ook een euthanasieverklaring komen voor dementie en andere aandoeningen? In de praktijk is en blijft er veel onduidelijkheid. Voor meester Lemmens is het niet alleen een juridisch mijnenveld, maar ook een filosofisch. Het huidige wettelijke kader is duidelijk, maar zeer beperkt.

Marleen Van Soom

- 15 jaar LEIFarts
- Huisarts in een solopraktijk met een Haio in Sint-Katelijne-Waver
- 3de keer mee op studiereis

“Ik was heel erg getroffen door mijn eerste studiereis naar Sint-Petersburg. Centraal thema was toen palliatieve zorg bij kinderen. Ik heb toen zoveel aan de lezingen gehad dat ik nadien ook het gevoel had verder te kunnen. Zelfs de locatie heeft telkens een link met het onderwerp. En ja, dit soort studiereizen laat je toe om een stukje van de wereld te zien. Ze geven tegengewicht aan de dingen die wat minder gaan. Alleen al door die dagen te praten met anderen, geeft energie. Iedereen zit een beetje op dezelfde golflengte en als dat niet zo is, dan is er ruimte voor discussie.”

Maar juristen zouden geen juristen zijn als ze geen voorstellen zouden formuleren, naverend in dat mijnenveld. Feit is dat er (bijna) bij alle politieke partijen eensgezindheid is over het feit dat er moet gezocht worden naar een oplossing zodat personen met de diagnose van dementie niet verplicht zijn te kiezen voor euthanasie op een moment dat zij eigenlijk nog goed functioneren.

Na deze drie lezingen, waarbij de toehoorders meer vragen dan tijd hadden, zorgden de leerlingen van het Basque Culinary Center ervoor dat de term 'pintxos' naar een hoger niveau werd getild. En weer waren het de Baskische gidsen die ervoor zorgden dat iedereen zijn gedachten kon verzetten via een stadswandeling doorheen het

Gwen Verbeke

- 10 jaar LEIFarts
- Internist-geriater in AZ Jan Portaels in Vilvoorde
- 3de keer mee op studiereis

“De eerste keer keek ik vooral naar het onderwerp. En nu maakt het niet uit over welk onderwerp de volgende studiereis gaat, ik ga mee. Vooral de netwerking en de discussies zijn voor mij ontzettend waardevol. Deze reizen zijn zo goed voorbereid met een unieke balans tussen symposium, vrije tijd, hotel, de interactie met andere gasten en met de sprekers. Dat is uniek.”

prachtige San Sebastián (mét zeedijk en zonnende Basken...).

Twee dagen met heel veel 'doordenkers'. Een geleid bezoek aan het Guggenheim in Bilbao liet de deelnemers toe om even plaats te maken voor een mooie brok cultuur. Samen eten, dit keer in het sterrenrestaurant Nerua, kon de band tussen deelnemers alleen maar versterken en zorgde voor voldoende ruimte voor verder gesprek. Om de klimaatshock tussen het warme Bilbao en het koude, regenachtige Vlaanderen wat te verzachten, gingen de hemelsluizen tot groot genoegen van de Basken met klank- en lichtspel enthousiast open...

— Désirée de Poot

Annelien Tack

- Psycholoog en vrijwilligerscoördinator bij Forum Palliatieve Zorg en Palliatieve Thuiszorgequipe Omega vzw.
- 5de keer mee op studiereis

“De studiereizen zijn van een uitzonderlijke kwaliteit, niet enkel op vlak van de organisatie, maar vooral ook inhoudelijk. Mijn primaire motivatie zijn dan ook de steevast interessante symposia. Door bij te leren en samen met anderen na te denken over gekende en nieuwe onderwerpen in een andere omgeving en cultuur komt men snel tot nieuwe inzichten en motivatie om daarmee aan te slag te gaan in de dagelijkse praktijk.”

agenda

EPC congres: Complementaire therapie in palliatieve zorg

— Datum

Dinsdag 10 september 2024 van
9u tot 15u

— Locatie

Odisee Hogeschool,
Warmoesberg, 1000 Brussel

— Info en inschrijvingen

www.forumpalliatievezorg.be of
info@forumpalliatievezorg.be

Basiscursus palliatieve zorg voor zorgverleners

— Data

5 donderdagen van 9u30 tot 16u
19/09/2024, 26/09/2024,
03/10/2024, 10/10/2024,
17/10/2024

— Locatie

W.E.M.M.E.L., Expertisecentrum
Waardig Levenseinde, J. Vander
Vekenstraat 158, 1780 Wemmel

— Info en inschrijvingen

www.forumpalliatievezorg.be of
info@forumpalliatievezorg.be

Vorming: Het gebruik van de subcutane spuitaandrijver

— Datum

Dinsdag 24 september 2024 van
14u tot 16u

— Docent

Lindsay Cool

— Locatie

W.E.M.M.E.L., Expertisecentrum
Waardig Levenseinde, J. Vander
Vekenstraat 158, 1780 Wemmel

— Info en inschrijvingen

www.forumpalliatievezorg.be of
info@forumpalliatievezorg.be

Basismodule palliatief referent (in het kader van postgraduaat palliatieve zorg)

— Data

8 donderdagen van 9u tot 16u30
26/09/2024, 03/10/2024,
10/10/2024, 17/10/2024,
24/10/2024
7/11/2024, 14/11/2024, 28/11/2024

— Locatie

Odisee Hogeschool,
Warmoesberg, 1000 Brussel

— Info en inschrijvingen

[https://www.odisee.be/
postgraduaat-palliatieve-zorg](https://www.odisee.be/postgraduaat-palliatieve-zorg)

PALM opleiding (postuniversitaire opleiding palliatieve zorg voor medici en masters)

— Data

5 zaterdagen van 9u tot 16u
05/10/2024, 30/11/24,
18/01/2025, 22/02/2025,
22/03/2025

— Locatie

W.E.M.M.E.L., Expertisecentrum
Waardig Levenseinde, J. Vander
Vekenstraat 158, 1780 Wemmel

— Info en inschrijvingen

www.forumpalliatievezorg.be of
info@forumpalliatievezorg.be

Palliatief zorgbad

— Datum

Maandag 14 oktober van 9u30
tot 16u

— Locatie

W.E.M.M.E.L., Expertisecentrum
Waardig Levenseinde, J. Vander
Vekenstraat 158, 1780 Wemmel

— Info en inschrijvingen

www.forumpalliatievezorg.be of
info@forumpalliatievezorg.be

kondigt graag volgende opleidingen aan in het najaar:

- **24/10/2024** (19u30-21u):
Webinar voor artsen: 'Angst
voor herval' –
- **22/11/2024** (9u-16u):
CHI-congres 2024: 'Stof
tot groeien': evoluties in de
psychosociale oncologie
- **17/12/2024** (9u-12u):
Webinar Meet the experts:
'Kanker en seksualiteit' – met
oa dr. Gianotten Woet (NL)

Dit aanbod is gratis en
geaccrediteerd voor ethiek en
economie.
Voor meer informatie en
inschrijvingen: www.chicom.be

Het palliatief uurtje voor thuisverpleegkundigen: Het palliatief dossier in de thuisverpleging

— Datum

Donderdag 21 november 2024
van 14u tot 15u

— Docent

Lindsay Cool

— Locatie

online

— Info en inschrijvingen

www.forumpalliatievezorg.be of
info@forumpalliatievezorg.be

